

मादक पदार्थ सेवन प्रतिबंधात्मक राष्ट्रीय कृती योजना (NAPDDR) ही १००% केंद्र पुरस्कृत योजना राज्यात राबविण्यास मान्यता देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक:- डीडीपी २०१९/प्रक्र.११०/सामासू
मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई- ४०० ०३२,
दिनांक :- २५ नोव्हेंबर, २०२१.

संदर्भ:- केंद्र शासनाच्या सामाजिक न्याय व अधिकारीता मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली यांचे पत्र क्रमांक ७-४/२०१८- डीपी -॥, दि. १ फेब्रुवारी, २०१९

प्रस्तावना -

मादक पदार्थ/औषधे यांचा दुरुपयोग करणे ही समस्या दररोज वाढत जात आहे. या समस्येच्या मुख्य कारणांमध्ये मुख्यतः मानसिक तणाव, जीवनशैलीतील बदल, सामाजिक व आर्थिक कारणे इत्यादी महत्वाचे आहेत. त्यासाठी योजना तयार करून त्यास प्रतिबंध घालणे ही काळाची गरज आहे.

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद ४७ मध्ये सार्वजनिक आरोग्य व जनतेच्या रक्षणासाठी (औषधीय प्रयोजनाव्यतिरिक्त) मादक पदार्थावरील बंदीचे मार्गदर्शक तत्व समाविष्ट केले आहे. संवैधानिक तरतूदी लक्षात घेऊन मद्यपान, दारु आणि मादक औषधांचे सेवन टाळण्यासाठी तसेच नागरिकांचे आरोग्य, पोषण आणि गुणवत्ता सुधारण्यासाठी केंद्र शासनाची मादक पदार्थ सेवन प्रतिबंधात्मक राष्ट्रीय कृती योजना (National Action Plan for Drug Demand Reduction) (NAPDDR) ही १००% केंद्र पुरस्कृत केंद्रीय क्षेत्र योजना राज्यात केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार राबविण्यास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

मा. मंत्रिमंडळाने दिलेल्या मान्यतेनुसार राज्यातील नागरिकांचे आरोग्य, पोषण आणि गुणवत्ता सुधारण्यासाठी व मादक/अंमली पदार्थाची मागणी कमी करण्याच्या दृष्टीने तसेच प्रभावित/पिडीत व्यक्ती आणि त्यांच्या कुटुंबियांचे शिक्षण, व्यसनमुक्ती आणि पुनर्वसन इत्यादी बहुआयामी धोरणाद्वारे मादक/अंमली पदार्थाच्या सेवनांचे विपरित परिणाम कमी करणे इत्यादीसाठी तयार केलेली “मादक पदार्थ प्रतिबंधात्मक राष्ट्रीय कृती योजना” (NAPDDR) ही १००% केंद्र पुरस्कृत केंद्रीय क्षेत्र योजना राज्यात केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

अ) योजनेचे नाव :- मादक पदार्थ सेवन प्रतिबंधात्मक राष्ट्रीय कृती योजना (NAPDDR)

ब) उद्दिष्ट :- मादक पदार्थाचे गैरवर्तन करणे या समस्येच्या मुख्य कारणांमध्ये मुख्यतः मानसिक तणाव, जीवनशैलीतील बदल, सामाजिक व आर्थिक कारणे इत्यादी महत्वाच्या बाबींसाठी योजना तयार करून त्यास प्रतिबंध घालणे ही काळाची गरज आहे. संवैधानिक तरतूदी लक्षात घेवून, नागरिकांचे आरोग्य, पोषण आणि गुणवत्ता सुधारण्यासाठी सदर केंद्र योजना राज्यात राबविणे.

क) स्वरूप :- १००% केंद्र पुरस्कृत योजना

ख) कालमर्यादा :- सन २०१८- २०२३ या कालावधीमध्ये राबविण्यात येणार आहे.

ग) अपेक्षित खर्च:- सदर योजनेतंर्गत ५ वर्षासाठी एकूण रु.१३,७०,००,०००/- (अक्षरी रूपये तेरा कोटी सत्तर लाख फक्त)

२. सदर केंद्रिय क्षेत्रिय योजनेतंर्गत नागरिकांचे स्वास्थ, पोषण आहार व जीवनस्तर सुधारण्यासाठी व्यसनाधीन व्यक्तींना व्यसनमुक्त करण्यासाठी पुढील १० बाबींवर संस्थांनी कार्य करणे आवश्यक आहे.

१. व्यसनमुक्तीबाबत प्रतिबंधात्मक शिक्षण व जागरूकता निर्मिती :- ज्या ठिकाणी व्यसनाधीन वर्ग जास्त प्रमाणात वास्तव्य करत असेल (शिक्षणाचे ठिकाण, कामाचे ठिकाण, झोपडपट्टी) या ठिकाणी प्रतिबंधात्मक शिक्षण वर्ग व जनजागृतीची कार्यशाळा आयोजित करून त्यांना व्यसनाचा धोका व प्रभाव याची जाणिव करून दिली जाऊ शकते व त्यासाठी व्यवसायिक लोकांचा सहभाग घेऊन उपचार केले जाऊ शकतात. तसेच इतर केंद्रिय मंत्रालये, राज्य सरकार, विद्यापिठे, प्रशिक्षण संस्था, स्वयंसेवी संस्था यांच्या सहकार्याने कार्यक्रम राबविले जातील.

२. व्यसनाधीन व्यक्तींची ओळख, उपचार, देखभाल, पुनर्वसन इ. विषयावर प्रशिक्षण देण्यासाठी क्षमता बांधणी कार्यक्रम

३. उपचार आणि पुनर्वसन या घटकांतर्गत रुग्णालये, वैद्यकीय महाविद्यालये, कारागृह सारख्या ठिकाणी व्यसनमुक्ती / पुनर्वसन केंद्रे स्थापन करणे व सहाय्य करण्यात भर देणे.

४. गुणवत्तेची मानके सुरक्षित करण्यासाठी विविध प्रवर्गातील व वयोगटातील व्यसनीच्या व्यसनांच्या उपचारासाठी मॉर्डल विकसित करण्याचा प्रयत्न केला जाईल. देशभरातील अंमली पदार्थाच्या / व्यसनमुक्ती सुविधांच्या गुणवत्तेचे प्रमाणिकरण व गुणवत्ता सुधारणे.

५. अंमली पदार्थाची मागणी कमी करण्यासाठी व्यसनाधीन असणाऱ्या व्यक्ती आणि गटांमध्ये सामुहिक पुढाकार स्वयंसहाय्य प्रयत्नास चालना देण्यासाठी असुरक्षित भागावर लक्ष केंद्रीत करणे, IRCA चा अभिप्राय घेणे व पुढील कार्यक्रम राबविणे.

अ) तरुणांना प्रशिक्षण देवून व्यसनाधीन तरुणांना व्यसनापासून परावृत्त करण्यासाठी समुपदेशन करणे.

ब) व्यसनमुक्ती कार्यक्रम राबविणे व Outreach and Drop-in-centres ही केंद्र निर्माण करणे.

६. कौशल्य विकास, व्यावसायिक प्रशिक्षण व उदारनिर्वाहाचे साधन उपलब्ध करून देणे या घटकांतर्गत व्यसनाच्या आहारी गेलेल्या व्यक्तींना रोजगारांच्या संधी उपलब्ध करून देणे.

७. मादक औषध द्रव्यांची मागणी कमी करण्यासाठी कार्यक्रम हाती घेणे.

स्थानिक बाबी विचारात घेऊन, राज्य त्या निश्चित भागात औषध द्रव्यांची मागणी कमी करण्यासाठी विशिष्ट आणि योग्य धोरण आखेल आणि एनएपीडीडीआरची उद्दीष्टे पूर्ण करणारे प्रस्ताव केंद्र शासनास पाठवेल.

८. सर्वेक्षण, अभ्यास, मूल्यमापन, संशोधन आणि नाविन्यपूर्णता या घटकांतर्गत भिन्न किंवा वेगवेगळे सामाजिक-सांस्कृतिक वातावरण आणि सामाजिक गटांशी संबंधित वैज्ञानिक पुराव्यांच्या आधारे व्यसनमुक्तीसाठी उपाययोजना विकसित करण्याच्या उद्देशाने, ड्रगच्या वापराच्या पद्धती आणि संबंधित क्षेत्रावरील इतर सर्वोच्च संस्था यांच्या सहकार्याने सतत संशोधन आणि अभ्यास केला जाईल. उपचार आणि पुनर्वसन प्रक्रियेचा योग्य उपयोग करण्यासाठी, एनएपीडीडीआर अंतर्गत नाविन्यपूर्ण कल्पना राबविण्यात येतील.

९. कार्यक्रम नियोजन या अंतर्गत कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी राज्याने विशिष्ट कार्यान्वयीन यंत्रणा तयार करणे अपेक्षित आहे.

१०. NAPDDR ला सशक्त करतील असे नवीन कार्यक्रम /अन्य उपक्रम हाती घेणे.

३. सदर १००% केंद्र पुरस्कृत केंद्रिय क्षेत्र योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई हा नोडल विभाग राहिल व आयुक्त, समाज कल्याण आयुक्तालय, पुणे हे नोडल अधिकारी राहतील. सदर योजना आयुक्त, समाज कल्याण आयुक्तालय, पुणे यांच्यामार्फत राज्यात राबविण्यास शासन मान्यता देत आहे.

४. सदर योजनेच्या खर्चाचे लेखाशिर्ष स्वतंत्ररित्या निर्गमित करण्यात येईल.

५. सदर शासन निर्णय मा. मंत्रिमंडळाच्या दि.१३/१०/२०२१ च्या बैठकीत घेण्यात आलेल्या निर्णयानुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२१११२६१११८१६११२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

(रा. ना. सवने)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव

२. मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
३. मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
४. मा. विरोधी पक्षनेता, विधानसभा/ विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
५. मा. उप सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
६. मा. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
७. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
८. मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
९. मा. मंत्री/राज्यमंत्री (सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
१०. सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
११. मा. मुख्य सचिव यांचे सहसचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१२. शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई
१३. मा. प्रधान सचिव, विधानसभा/विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
१४. मा. महालेखापाल (लेखा व परिक्षा) महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर
१५. मा. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर
१६. अधिदान व लेखा अधिकारी (सर्व)
१७. जिल्हा कोषागार अधिकारी (सर्व)
१८. विभागीय आयुक्त (महसूल) (सर्व)
१९. आयुक्त, समाजकल्याण, पुणे
२०. जिल्हाधिकारी (सर्व)
२१. प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण विभाग (सर्व)
२२. सहायक आयुक्त, समाजकल्याण (सर्व)
जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी (सर्व)
२३. उप सचिव (सामासू), सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२४. अवर सचिव (सामासू/अर्थसंकल्प), सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२५. कक्ष अधिकारी, वित्त विभाग (व्यय-१४), मंत्रालय, मुंबई
२६. सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२७. निवडनस्ती.